

DŮSLEDKY VOJENSKÝCH KOSMICKÝCH APLIKACÍ

Výzkum a využívání kosmického prostoru jsou jedním z převratných výsledků vědeckotechnického pokroku. Málokterá z jiných oblastí prochází tak rychlým vývojem a má tak velké perspektivy. V současnosti se vedle obou světových velmocí účastní kosmických aktivit ostatní vyspělé země buď dílčím způsobem nebo samostatně, popřípadě v rámci mezinárodních organizací. V poslední době se zapojují do této činnosti i technicky a ekonomicky méně rozvinuté státy.

Kosmické programy, založené na všestranně vysokém stupni vědy a s ní spojené techniky, špičkových výzkumných a vývojových kapacitách a ohromných finančních prostředcích, se již na začátku kosmické éry staly jedním z nástrojů státní politiky. Tuto skutečnost velmi dobře vystihuje např. stanovisko bývalého amerického prezidenta L. B. Johnsona — „Stát se zřejmou převahou v kosmické vědě a technice bude mít ohromnou převahu při politickovojenských jednáních nad těmi státy, které nebudou mít v této oblasti výsledky.“

Přes řadu objektivních stránek kosmického programu jsou v přístupech k jeho aplikacím patrná u jednotlivých provozovatelů rozdílná třídění a s tím související vojenskopolitická hlediska. **Zatímco Sovětský svaz označuje kosmické zbrojení za jedno z nejnebezpečnějších, a jeho zastavení za prvořadý**

aktuální úkol, rozvíjí USA militarizaci kosmického prostoru a svým příkladem i jednáním na různých úrovních strhávají na stejnou cestu další kapitalistické státy. Zejména to vyplývá ze stále větší závislosti amerických ozbrojených sil a do určité míry i ostatních členských států NATO na kosmické technice. Např. již nyní je retranslováno přes kosmos zhruba 80 % důležitých komunikačních kanálů včetně spojů s raketonosnými ponorkami. Navíc pak v podmínkách automatizovaného řízení složitých vojenských systémů a nebezpečí z prodlení, kdy byl rozhodovací proces zabezpečován bez lidského zásahu výpočetní technikou (k čemuž vývoj směřuje) mohla by vzniknout nebývale složitá krizová situace v důsledku technické závady nebo i srážkou s kosmickým odpadem, který již začátkem roku 1984 zahrnoval přes 40 tisíc zjištěných předmětů.

Kosmická technika skutečně může v několika málo desetiletích dosáhnout takového stupně rozvoje, který překročí všechny předcházející vynikající výsledky. Především na jejich aplikačním zaměření bude záležet, zda se pro lidstvo stanou tolik očekávaným přínosem nebo stále větší hrozbou, která vyplývá z jejich vojenského zneužívání. Obavy z možných negativních důsledků objektivních stránek vědeckotechnického pokroku vyjádřil Sovětský svaz v červnu roku 1986 v rozsáhlém postupném programu společných praktických akcí k mírovému využívání vesmíru, který časově přesahuje rámec druhého tisíciletí.

Militarizace kosmu je krajně nebezpečná pro všechny národy světa bez výjimky, protože stejně jako jaderné zbraně, tak i kosmické zbraně v žádném případě nenacházejí omezení v tradičním zeměpisu regionálních vojenských střetnutí. **Otázkou dneška nemůže tedy být, jaké druhy kosmických zbraní se objeví ve vesmíru, ale jak horečnému zbrojení v kosmu zabránit.** Dosud však nové vědeckotechnické objevy rozšiřují vojenské technologie a americká iniciativa ve strategické obraně nepochybně dává najevo, že se tak děje ve vojenskopolitickém zájmu prioritního charakteru. Na druhé straně lze z postupného zodolňování kosmických systémů USA proti účinkům laserových zbraní, elektronického rušení, elektromagnetického impulsu, který vzniká při jaderném výbuchu atd. dospět k závěru, že i ve Spojených státech jsou si dobře vědomi všech možných následných protipatření ve spirále vědeckotechnického rozvoje. Nakonec i při těch nejfantastičtějších představách Západu o účinnosti vícevrstvé protiraketové obrany se připouští její určitá propustnost (až 0,4 %) a nekonečně dlouho by bylo možné diskutovat o tom, do jaké míry jsou takovéto teoretické úvahy oprávněné. Zkušenosti z bouřlivých třiceti let kosmické éry by však již v současnosti přece jen mohly vést k racionálnímu závěru, že ne na tzv. kosmickém štítu, ale na **spojeném úsilí národů k řešení globálních ekonomických, ekologických a dalších problémů závisí budoucnost lidské civilizace.** Vyvolávání různých iluzí o opodstatněnosti americké iniciativy ve strategické obraně je nebezpečné také v tom, že může podněcovat jiné země k vojenským kosmickým aplikacím ve jménu jakéhosi nároku na nezbytné zajištění své vlastní národní bezpečnosti. Dnes jim v tom brání jen vědeckotechnická a ekonomická úroveň, a zítřka? Ve složitém, rozporuplném a dynamicky se vyvíjejícím světě je nanejvýš potřebné hledat vyčerpávající odpovědi i na takovéto otázky.

V mírových iniciativních návrzích Sovětského svazu a ostatních socialistických států se neustále z různých hledisek zdůrazňuje, že pokračující militarizace v kosmu nemůže vést k ničemu jinému, než k prudkému zvyšování rizika rozpoutání jaderné války, přičemž toto riziko je stejné pro velké i malé země.

V epoše jaderných zbraní může být skutečné bezpečnosti stejné pro všechny bez rozdílu dosaženo na základě strategické rovnováhy vytvořené ne ve zbraních hromadného ničení a útočných kosmických systémech, ale především na principech vzájemné důvěry a stále rozsáhlejšího odzbrojování. Není přece např. možné přistupovat k jednání o odstranění strategických jaderných zbraní, pokud není definitivně vyloučena možnost rozmísťování nových prostředků vojenskostrategického významu. Proto také ponechávání otevřených dveří k realizaci výzkumu zbraní použitelných proti objektům v kosmu, jakož i proti objektům na zemském povrchu, hydrosféře a atmosféře z kosmu je vážnou překážkou odzbrojovacích jednání.

Na úsilí o rozvoj vojenských činností v kosmu ze strany USA nemohou socialistické státy pohlížet nijak jinak, než jako na **útočnou strategii**, jako na nedílnou součást americké strategie prvního úderu. Současně s tím i zpochybňování časem prověřených smluv mezi SSSR a Spojenými státy o omezení strategických útočných zbraní a systému protiraketové obrany napomáhá tomu, aby byl odepisován kapitál, který byl s velkým úsilím nahromaděn v zájmu zeslabení a omezení horečného odzbrojení od začátku šedesátých let na různých mezinárodních úrovních.

Nekonstruktivní a spekulativní postupy Západu k iniciativám SSSR a ostatních socialistických států na využívání kosmu výhradně k mírovým účelům, jakož i různé výzvy k jejich podpoře, navodily velmi složitou situaci pro analýzu kosmických aplikací. Postupný vývoj jejich technologií má za následek totiž stav, za něhož je velmi obtížné nějakým jednoduchým způsobem určit úlohu umělých družic Země. Na jedné straně **přispívají** průzkumné, spojovací, navigační kosmické systémy a systémy včasné výstrahy ke stabilitě strategické rovnováhy, protože činí překvapivý útok obtížnějším, posilují schopnost včasné odvety a slouží za základ národním technickým prostředkům kontroly Sovětského svazu a Spojených států k ověřování dohod o odzbrojení. Současně však mohou být **zneužity** k destabilizujícím funkcím a použity, vezmeme-li v úvahu neústupnost USA od koncepce tzv. hvězdných válek, např. k ničení národních technických prostředků kontroly, prvnímu jadernému úderu, posílení vojenské kapacity na různých válčističích a k vedení jaderné války. To však je jen jedna stránka možných důsledků vojenských aplikací.

Druhou a neméně závažnou stránkou je vzájemný vztah mezi prostředky protiraketové obrany a protidružicovými prostředky. Bylo by totiž velice mylné se domnívat, že jejich společným cílem je působit na objekty, které se pohybují v kosmu, a že z technického hlediska je spojuje určitý počet prvků, jež řeší stejné nebo podobné úkoly. V důsledku takového technického překrývání mohou určité typy protidružicových prostředků mít protiraketovou schopnost a protiraketový systém naopak jisté protidružicové kapacity. Z těchto důvodů může proto **výzkum a vývoj jakýchkoli protidružicových prostředků představovat výzkum a vývoj i protiraketových zbraní nebo tvořit jejich důležitou součást**. Úsilí Sovětského svazu o zákaz vývoje, zkoušek a přemísťování nových a o odstranění již existujících protidružicových systémů sleduje tedy kromě jiného i zmrazení protiraketových technologií ještě dříve, než by se dostaly do rozporu se Smlouvou o omezení protiraketové obrany z roku 1972.

Problematika technického překrývání protiraketových a protidružicových zbraní spadá i do oblasti **paprskových zbraní**, kterým je ve Spojených státech věnována velká pozornost. Kosmický objekt vyzbrojený např. laserem proti

družicím by nesporně byl způsobilý k útokům proti raketám a naopak protiraketový systém, jenž používá stejné prostředky, by mohl plnit protidružicové úkoly.

Úzká souvislost mezi protiraketovými a protidružicovými prostředky zasahuje i do oblasti vývoje čidel (senzorů). Možnost dvojího použití se již objevila u radiotechnických prostředků (radiolokační zjišťování a sledování řízených střel a umělých družic Země). S rozvíjením programů americké iniciativy ve strategické obraně při snaze o integraci vojenských funkcí v jednom kosmickém objektu se bude počet takovýchto případů dále zvyšovat.

Kromě toho nemusí být proti družicím používáno pouze tradičních nebo nových zbraňových systémů. Svůj účel splní i taková činnost, která u nich naruší nebo znemožní plnit v plném či omezeném rozsahu ty funkce, na nichž bude mít protivník zájem (oslepení průzkumných družic laserem, záměrné vyzařování elektromagnetické energie cílů ke znemožnění činnosti elektronických systémů protivníka apod.).

Přenesení těžiště zbrojení do kosmického prostoru je jedním z nejzávažnějších destabilizačních opatření USA, která směřují k dosažení vojenskostrategické převahy nad SSSR. Koncepce americké iniciativy ve strategické obraně, demagogicky vydávaná za způsob jak odstranit hrozbu jaderné války, fakticky má umožnit Spojeným státům beztržně použití strategického útočného jaderného potenciálu. Ke splnění tohoto cíle má být protiraketová a protidružicová obrana rozhodujícím prvkem strategických obranných sil USA. Zastánci kosmického zbrojení naprosto neberou v úvahu, že SSSR se vzdal vedení jaderného úderu jako první, že trvale usiluje o omezení tohoto zbrojení s cílem odstranit jaderné zbraně ze světa vůbec.

Je skutečností, že kosmické aktivity vytvářejí pro všechny země, které se jich účastní, vhodné předpoklady k jejich vojenským aplikacím. Jejich nejdůležitějším aspektem je to, že poskytují vždy nové možnosti k negativnímu ovlivňování vojenskopolitické situace. Za reálné a naléhavé východisko z tohoto stavu lze oprávněně považovat odstranění jaderných zbraní a jejich nosičů. Cílevědomé sledování této cesty by umožnilo podstatně zredukovat nynější počet vojenských kosmických aplikací a nákladných kapacit k jejich neustálému zdokonalování a rozšiřování. Bylo by tak možné zvrátit dosavadní trend, kdy v důsledku úzkého sepětí obou těchto strategicky prvořadých vojenských oblastí má jakýkoli postup ve zbrojní výrobě u jedné z nich za následek zhoršení celkové mezinárodní situace.

Vojenské systémy, které zahrnují složky, jež využívají kosmický prostor, jsou dnes již natolik rozvinuty, že vytknout si za cíl úplný zákaz vojenského využívání kosmu je podle našeho názoru stěží realizovatelné. Stejně lze těžko očekávat, že kosmické součásti existujících vojenských systémů by mohly být plně nahrazeny něčím, co by vyloučilo jejich umístění na oběžných drahách kolem Země.

Za neaktuálnější a etapově řešené úkoly, které sledují udržení míru v kosmu a mohly by se stát i impulsem k dalším opatřením v posilování vzájemné důvěry a rovné mezinárodní bezpečnosti, lze proto považovat:

1. Přísné dodržování smlouvy mezi SSSR a USA z roku 1972 o omezení protiraketové obrany, a to jako výrazu oboustranné důvěry ke vzájemně přijatým odzbrojovacím opatřením.

2. Dosažení zákazu použití jakýchkoli kosmických objektů vypouštěných do kosmu za účelem zničení, trvalého narušení funkce (funkcí), poškození a modifikace dráhy objektů umístěných v kosmu a zničení, trvalého narušení nebo poškození jakýchkoli cílů na zemském povrchu, v hydrosféře a atmosféře.

3. Dosažení zákazu vývoje a zkoušek útočných kosmických zbraní k cílům uvedeným v bodě 2.

4. Docílení zákazu vývoje, zkoušek a rozmístování nových a odstranění existujících protidružicových systémů.

5. Zničení současných protiraketových systémů.

K účinné realizaci těchto opatření by bylo možné např. vytvořit příslušný orgán, vybavený prostředky technické kontroly, který by byl oprávněn kontrolovat:

- dodržování přísného omezení vývoje prostředků protiraketové obrany na vědeckovýzkumné práce v ústavech, závodech a stělnicích,

- dodržování předem připraveného seznamu zařízení (kosmických objektů, předmětů), jejichž vypouštění do kosmického prostoru by bylo zakázáno,

- účinnost včas vypracovaných opatření k zabezpečení nedotknutelnosti umělých družic Země, které plní stabilizující funkce (vybavených pasívními prostředky obrany) v systému rovné mezinárodní bezpečnosti,

- používání národních technických prostředků kontroly v souladu se všeobecně uznávanými principy mezinárodního práva,

- plnění dvoustranných (mnohostranných) dohod o odzbrojení k dalšímu posilování vzájemné důvěry ve vztazích mezi státy.